

Narte Velikonja: Sirote. Gorica, Mohorjeva družba, 1930. 80 strani. — Vrednost Velikonjeve povesti je v prísrčnih in svetlih lučkah otroške naivnosti, ki svetlikajo kot redke zvezdice na črnem nebu, ne pa v tendenci, ki hoče pokazati, kako trdi so naši ljudje sredi »vsiljivo radovedne, neprijazne in negostoljubne vasi.« Ta strupenost je docela neprimerna in odveč; ob času francoske revolucije so bili še trši in to ne v vasi, ampak v Parizu. Pod skorjo običajnosti in malenkostne zavisti, v trdem boju z neprijazno zemljo je več človeškega, kot nam kaže Velikonjev zbor vaških tipov. — Njegova povest dela s sredstvi drame, to se pravi, namesto posrednega pripovedovanja, kot je še deloma pri Jurčiču, uprizarja v dialogu. Ne pripoveduje, kaj se je zgodilo, ampak neposredno kaže osebe v javljanju svojih čustev. To je objektivna tehnika, predmetje govore samè, ne skozi usta pripovednika, zato pa tiste opombe o trdosti, o vsiljivo radovedni, neprijazni vasi ne nosijo na sebi značaj njegovega sloga, ki je kakor slika mozaika, sestavljena iz drobnih kamenčkov, ki se izmed njih nobeden ne zaveda, čemu služi. Predmetnost, preprosta stvarnost, ki nosi tisoč prikritih možnosti nadaljevanja, to je mik Velikonjevega pripovedovanja. — Zato ne izbira lepih, sijajnih besed, ampak govoricu običajnega življenja brez vsakega nakitja, toda polno skrite toplote, ki ne prihaja iz predmeta, ampak iz spoznanja, da je treba življenje narediti človeško. Življenje si ne piše »zakon svoj«, človek mu ga piše in njegova volja. — Zakonitost je tudi v njegovih stavkih, za njegovo obliko pa sta značilna predmet izčrpavajoča beseda in pridržana kretnja stavka. Škoda, da mu talent polagoma zmrzuje, ko se vdaja resigniranemu molku.

Dr. J. Šilc

Slavko Savinšek: Delavci. Gorica, Mohorjeva družba, 1930. 128 strani. — Priznati je treba, da Savinšek raste v svojem neutrudnem pisanju, ki mu očitno gre igraje od rok. Povzpel se je do lahkotne besede, v kateri se mu prenaglo strinjajo vse disharmonije življenja. Rešitev problema mu je več kot vglobljenje v življenje, drama človeškega življenja več kot mirno iskanje resnice. Beseda mu ne poteka iz predmeta, ampak iz dvignjenega osebnega čustva in zamisli, ki hoče nekaj svetlega in visokega,

nekaj schillerskega; lepo je zgrajena in stopnjevana kot drama, a kjer manjka prepričevalnosti, pomaga nekoliko patosa. Njegov slog ne stremi po značilnih besedah, ki bliskovito osvetljuje stvari, nasprotno, vse so dostojno oblečene, kot da so iz mesta doma, skoro uniformirane in vedno zgovorne, hoteč z obilnostjo nadomestiti, kar jim manjka izraznosti. Kot se mu rade strinjajo v skupine, da izrazi moč in čustva ali ideje, tako tudi stavek analogno stremi v širino, s stopnjevano varijacijo iste teme skuša zbuditi silnejše čustvo, kot ga govore predmetje v običajnem življenju. Marsikateremu se pozna, da je vržen na papir z jezo in silo. — Vse čustvovanje je bolj idejno, ne išče skrivnih potov človeške iracionalnosti, ki se pridobi z dolgotrajnim opazovanjem sebe in drugih, rajši se zavihiti v ravno črto ideje, kot bi se trudil za pristnost. To je pa le stanjšan obseg novega stremljenja, ki hoče uveljaviti moč volje pri gradbi bodočega sveta.

Positivistični nazor in relativizem je spremljala umetnost, ki je hotela ujeti trenutno in individualno obliko življenja, idealistični nazor, v katerega se nagiblje sedaj življenjsko čustvo, pa avtomatično preokrene poudarek na miselno in čustveno vsebino, oblika postaja linearna, toda pri obeh smereh je vsako prizadevanje prazno, dokler beseda ni meso postala. Nasprotje značajev, kovača Kvirina in kaplana Bevka, je hkrati nasprotje obeh gonilnih sil dejanja, socialnega demokratizma in krščanskega socializma. Preveč prozorno in premočrtno je, da kapital obe stranki delavstva lahko izkorišča, dokler sta si nasprotni, šele ko se uveljavi ideja bratstva in se združita, dosežeta skupno izboljšanje položaja. Glavni problem je torej ideja bratstva. Delavci niso gledani v njihovem delu in svojski zvezi z njim, ampak le s stališča socialne krivice in usmiljenja. Ženska, ki s svojo požrtvovalnostjo skrbi ob času stiske za družine obeh strank in sama pri tem žrtvuje življenje, jih tudi združi v skupnem bratstvu, ki vsem prinese zmago. Povest je tudi slavospev njej, aktualen tema idealistične dobe, kakor že v Danteju in pri trubadurjih, da bodi večno žensko vir lepše nravnosti. Pri Nemcih oznanja to idejo Fritz v. Unruh.

Dr. J. Šilc